

VISTS KYRKOGÅRD

Kulturhistorisk kyrkogårdsinventering

*Vists församling
Linköpings kommun
Linköpings stift
Östergötlands län
2006*

ÖSTERGÖTLANDS LÄNSMUSEUM

Raoul Wallenbergs plats • Box 232 • 581 02 Linköping • Tel 013-23 03 00 • Fax 013-14 05 62
info@ostergotlandslansmuseum.se • www.ostergotlandslansmuseum.se

VISTS KYRKOGRÅRD

Kulturhistorisk kyrkogårdsinventering

Vists församling

Linköpings kommun

Linköpings stift

Östergötlands län

Innehåll

Inledning	2
Bakgrund	2
Syfte	2
Kulturminneslagen och begravningslagen	2
Kulturhistorisk bedömning	3
Inventeringens uppläggning och rapport	3
Översiktskarta	4
Vists kyrkogård	4
Kyrkogårdens omgivning	4
Vists kyrka	5
Kyrkogårdens historik	6
Översiktlig beskrivning av vegetation m.m. – karta	8
Beskrivning av den äldre kyrkogården	9
Beskrivning av enskilda kvarter	12
Kvarter A	12
Kvarter B	14
Kvarter C	16
Översiktlig beskrivning av vegetation m.m. – karta	17
Beskrivning av den nya kyrkogården	18
Kvarter D	20
Kvarter E	21
Källor	23
Exempel på gravvårdar med kulturhistoriskt intresse	24
Förklaring till exempellistan	24
Utvärderingskarta	25
Bilagor	
Exempellista	
Fotografier	

INLEDNING

Bakgrund

Ur kulturhistorisk synpunkt är kyrkogårdar och begravningsplatser bärare av en stor mängd information och de här platserna ger anledning till frågor av olika slag. Vad är typiskt för våra kyrkogårdar när det gäller vegetation, omgärdningar, gångar, gravvårdar m.m. och finns det några regionala skillnader? Vad har varit gängse bruk under olika tider och vad kan vi få för historisk information bara av att gå på en kyrkogård? Med utgångspunkt i behovet av att förbättra kunskapen om våra kyrkogårdar och begravningsplatser genomförs en stiftsövergripande kulturhistorisk inventering.

På uppdrag av Linköpings stift utför Östergötlands länsmuseum inventeringen av kyrkogårdar/begravningsplatser inom den del av stiftet som ligger inom Östergötlands län. Arbetet bekostas av medel från den kyrkoantikvariska ersättningen och påbörjades under år 2002. Projektet beräknas vara avslutat vid utgången av år 2006. Inventeringen berör de till Svenska kyrkan hörande kyrkogårdarna/begravningsplatserna som omfattas av kulturminneslagen. Lagen gäller de begravningsplatser som är tillkomna före utgången av år 1939 och ytterligare några som skyddas genom särskilt beslut av Riksantikvarieämbetet. Denna rapport utgör en delrapport i inventeringen vars resultat kommer att sammanställas och analyseras i en stiftsövergripande rapport.

Syfte

De stiftsövergripande inventeringarnas syfte är:

- att lyfta fram och öka förståelsen för kyrkogårdarnas och begravningsplatsernas kulturvärden och att främja kontakterna mellan kyrkan och kulturmiljövården
- att ge ett underlag för församlingarnas/samfälligheternas planering och förvaltning av kyrkogårdarna/begravningsplatserna och ett underlag för vård- och underhållsplaner
- att sammanställa ett enhetligt och tillgängligt kunskapsunderlag med beskrivning av och historik för den enskilda kyrkogården/begravningsplatsen samt en bedömning av de kulturhistoriska värdena. Inventeringen blir samtidigt en samlad dokumentation och överblick av kyrkogårdar/begravningsplatser i stiftet från 2000-talets första decennium.
- att ge ett underlag för handläggning av kyrkoantikvariska ärenden och för bedömning av var det är särskilt viktigt att stödja insatser med kyrkoantikvarisk ersättning.

Kulturminneslagen och begravningslagen

Enligt Lag om kulturminnen m.m. (SFS 1988:950) skall Svenska kyrkans *kyrkobyggnader, kyrkotomter* och *begravningsplatser* vårdas och underhållas så att deras kulturhistoriska värde inte minskas. Tillstånd måste sökas hos länsstyrelsen för att göra väsentliga förändringar på kyrkogården. (Se vidare i bilaga om Kulturminneslagen.) Begravningslagen (SFS 1990:1144)

säger att en gravvård ägs av den som betalar gravrättsavgiften. När gravrätten upphör har ägaren rätt till gravvården. Om gravrättsinnehavaren inte vill gör anspråk på gravvården inom 6 månader tillfaller gravvården upplåtaren, alltså församlingen. Vidare

säger lagen: ”Om en gravanordning har tillfallit upplåtaren och den är av kulturhistoriskt värde eller av annat skäl bör bevaras för framtiden, skall upplåtaren om möjligt lämna kvar den på platsen. Om gravanordningen ändå måste föras bort från gravplatsen, skall den åter ställas upp inom begravningsplatsen eller på någon annan lämplig och därtill avsedd plats”.

Kulturhistorisk bedömning

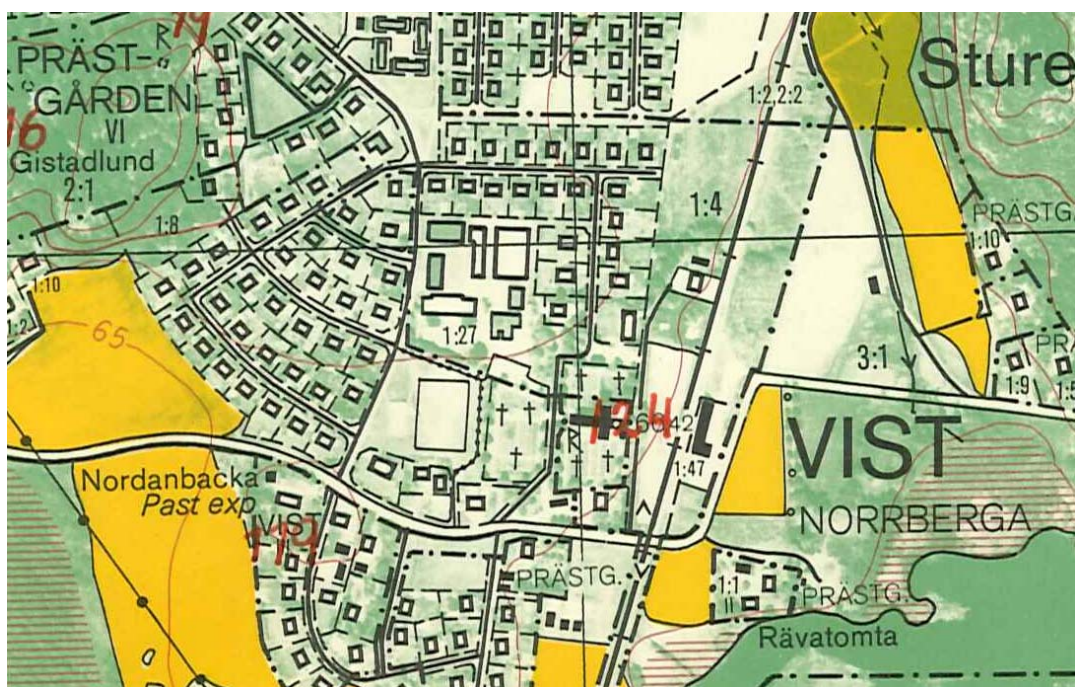
Alla gravvårdar bär på sin historia och kan berätta om en person, om en familj, om stilt historia och om begravningsstraditioner. I rapporten anges exempel på typer av gravvårdar som utifrån olika grunder bedöms som kulturhistoriskt värdefulla. Generellt gäller att ålderdomliga gravvårdar från tiden fram till 1850 bör föras in i kyrkans inventarieförteckning. Detta gäller även gravstaket och gravvårdar i gjutjärn och smidesjärn liksom äldre vårdar av trä. Många andra gravstenar har också ett kulturhistoriskt värde som kan kopplas till gravvårdens utförande, t ex material och konstnärlig utformning eller ett lokal/personhistoriskt värde. Inventeringen omfattar i första hand enbart gravvårdar ute på kyrkogården. I flera kyrkor finns det dock gravvårdar som förvaras i kyrkan eller i lokal i anslutning till kyrkan. Ofta har dessa ett stort kulturhistorisk värde och bör tas med i kyrkans inventarieförteckning.

Den kulturhistoriska bedömningen görs utifrån principer som tagits fram av och fortlöpande diskuteras med representanter för Linköpings stift, länsstyrelserna i Kalmar, Östergötland och Jönköping samt läns museerna i Jönköpings och Kalmar län. En kulturhistorisk bedömning är aldrig definitiv utan hela tiden föremål för omvärderingar. Vid bedömningen tas hänsyn till dels varje enskild kyrkogårds egna värden, men också till värden i förhållande till andra kyrkogårdar i stiftet och i övriga landet. Inför varje planerad förändring skall tillstånd inhämtas från länsstyrelsen och varje ärende behandlas där från fall till fall. Den kulturhistoriska bedömningen utgör underlag för beslut om vilka åtgärder som kan vara berättigade till kyrkoantikvarisk ersättning.

Inventeringens uppläggning och rapport

Rapporten består av en historik över kyrkogården samt en beskrivning i ord och bild av kyrkogården som helhet och de olika kvarteren/områdena. En kulturhistorisk bedömning görs av varje kvarter/område samt över kyrkogården i dess helhet. Arbetet har varit uppdelat i en fältedel med inventering och fotografering samt en arkivgenomgång. De aktuella arkiv som gått igenom har främst varit läns museets topografiska arkiv och Antikvarisk-topografiska arkivet, Riksantikvarieämbetet i Stockholm. Uppgifter har vidare hämtats från aktuell litteratur däribland hembygds litteratur. I viss mån har lantmäteriets handlingar och kartor nyttjats. De i rapporten redovisade arkivuppgifterna utgör en sammanfattning av genomgångna arkiv och ska inte ses som en komplett beskrivning av händelser i kyrkogårdens utveckling. Arbetet inkluderar en omfattande fotodokumentation varav ett antal bilder presenteras i rapporten. Delar av inventeringsmaterialet görs tillgängligt via Kulturmiljövårdens bebyggelseregister, ett informationssystem som förvaltas av Riksantikvarieämbetet (www.raa.se).

Fältarbete och rapport har utförts av antikvarie Jeannette Kreutz, Östergötlands läns museum 2006. Rapporten finns tillgänglig på Linköpings stift, Länsstyrelsen i Östergötlands län, Östergötlands läns museum samt på respektive kyrklig samfällighet.

Utsnitt ur ekonomiska kartans blad 085 39 Sturefors, 1982.

VISTS KYRKOGRÅRD

Kyrkan är belägen i det snabbt expanderande samhället Sturefors, ca 1 mil sydost om Linköping. Kyrkbyn hette Vist fram till 1970-talet då det bytte namn till Sturefors. Den gamla vägen från Sturefors slott passerade tidigare kyrkans norra och västra sida. Järnvägen är dragen strax öster om kyrkan med järnvägsstationen belägen nordöst om kyrkan. Norr om kyrkan ligger skolbyggnad och lärarbostad från 1924 respektive 1875 med reveterade fasader samt senare generationers skolbyggnader i bl. a. gult tegel. Skolan från 1924 är uppförd efter ritningar av arkitekt Axel Brunskog i Linköping. Församlingshemmet uppfördes 1957 med stora fondmålningar av konstnären Per Göransson i Bjärka Säby och har på 1990-talet tillbyggt mot väster. År 1986 utvidgades kyrkogården åt söder och i samband med det revs det gamla kyrkstallet. Kyrkoherdebostaden från 1834, som var belägen sydöst om kyrkan vid Stångåns strand, skadades vid en omfattande brand 1963. Därefter har komministerbostaden sydväst om kyrkan under en period utnyttjats som prästgård och pastorsexpedition.

Kyrkogården är indelad i gamla och nya delen. Den gamla kyrkogården, som kyrkan ligger på, har en oregelbunden planform. Kyrkan är belägen i mitten av kyrkogården, med långhus i väst/östlig riktning. Den nya kyrkogården ligger väster om den gamla. En mindre väg som leder bort mot församlingshem och skola, avgränsar de båda områdena. Den nya kyrkogården invigdes 1935.

Kyrkogårdens omgivning

Vist är en medeltida socken och omnämns 1283 som *Husby*, 1332 som *Husaby Wist* och 1370 som *Wistbo* socken. Namnledet Husaby brukar förknippas med kungliga förvaltningsgårdar, vilket tyder på att en kungsgård legat på platsen. En gård med namnet Husby låg långt in på 1900-talet strax väster om kyrkan. Socken är belägen ca

en mil sydost om Linköping och domineras av ett herrgårdslandskap med stora ekbestånd och tillhör naturgeografiskt ädelskogsområdet söder om Linköping som inkluderar Stångådalen. Bland huvudnäringarna har jordbruk dominerat. Socknens markinnehav har i stort sett legat under de två godsena Bjärka-Säby och Sturefors. Bjärka-Säby, som före järnvägens tillkomst enbart hette Säby, har bl. a. tillhört släkterna Natt och Dag, Cederhielm, von Saltza och Sparre. Sedan slutet av 1800-talet ägs slottet av familjen Ekman. Även Sturefors slott intar en särställning bland länets herresäten. Den nuvarande slottsanläggningen är ritad av arkitekten Nikodemus Tessin d y med storslagna parkanläggningar bl. a. en vidsträckt engelsk park från sent 1700-tal. Slottet har under de senaste århundradena varit i bl. a. släkterna Pipers och Bielkes ägo. Stavsätter som är socknens tredje största gård är bebyggd med en huvudbyggnad med flankerande flyglar från omkring 1700. Gården införlivades i slutet av 1800-talet med Bjärka-Säbys godsinnehav. Sjöarna Rengen och Erlången och även en del av Stångån finns i socknen. Kinda kanal, som anlades mellan åren 1865 och 1871 har inom socknen i stort sett samma sträckning som Stångån. Slussar finns vid Sturefors, Hamra och Hovetorp. Genom socknen går järnvägen Linköping – Hultsfred, som öppnade för trafik 1902 med stationer i Sturefors, Hovetorp, Bjärka-Säby, Markustorp och Banketorp. De två sista var belägna vid järnvägslinjen Bjärka-Säby – Åtvidaberg, som numera är nedlagd. Fram till 1961 var Vist som ligger i Hanekinds härad ett eget pastorat.

Vists kyrka

Vist är en medeltida socken och den första kända kyrkan på platsen var uppförd av sten sannolikt under 1100-talets andra hälft. Senare under medeltiden försågs kyrkan med nytt korparti och ett torn i väster. År 1745 uppfördes en ny kyrka med återanvändning av de medeltida murarna i söder och delvis i öster och väster. Kyrkan uppfördes av byggmästaren Gabriel Bragner och murmästare Mathias Bihlberg sannolikt efter ritningar av biskop Andreas Rhyzelius. Kyrkobygget bekostades av ägarna till socknens tre säterier, som därigenom erhöll patronatsrätt. Kyrkans patronus försåg även kyrkans interiör med en påkostad inredning. År 1961 förstördes kyrkan genom en omfattande brand. Med de gamla murarna återuppbyggdes en ny kyrka efter ritningar av arkitekt Rolf Bergh, som invigdes 1965. Kyrkan har ett rektangulärt långhus med rakslutet korparti, sidoställt och delvis indraget torn i nordöst och vapenhus i väster och ett f d vapenhus i söder. Kyrkans fasader är vitputsade med en kvastad yta och tornet har en synlig betongkonstruktion. Fönsteröppningarna är stickbågiga med brunmålade träbågar med järnspröjs. Taken är belagda med kopparplåt. Huvudingången är via vapenhuset i väster. Interiören fick en för tiden modern karaktär och är i stort sett intakt sedan uppförandet.

Interiören fick en för tiden modern karaktär och är i stort sett intakt sedan uppförandet.

En fullständig beskrivning och historik av kyrkan redovisas i separat rapport från utförd kyrkoinventering.

Utsnitt ur häradsökonomiska kartan från 1868-77.

Kyrkogårdens historik

Den gamla kyrkogården omgärdas av en stenmur med ingångar i väster, norr och öster. Ett nytt begravningskapell uppfördes 1928 på kyrkogårdens östra sida efter ritningar av arkitekt Erik Fant, som var ansvarig för den samtida renoveringen av kyrkobyggnaden. Gravkapellet, som är uppfört av tegel och är vitputsat, ersatte sannolikt ett äldre på samma plats. Ingången är förlagd till den västra gaveln och utgörs av en brunmålade dubbel dörr med dekorativt utformad profilerad panel. Interiören är enkel och sannolikt oförändrad sedan byggnadstiden. Gravkapellets tak antändes vid kyrkbranden 1961, men kom för övrigt inte till skada. Söder om kyrkans västra vapenhus är en runsten uppställd. Den påträffades i den medeltida kyrkans grundmurar vid de byggnadsarkeologiska undersökningar, som utfördes efter den omfattande branden.

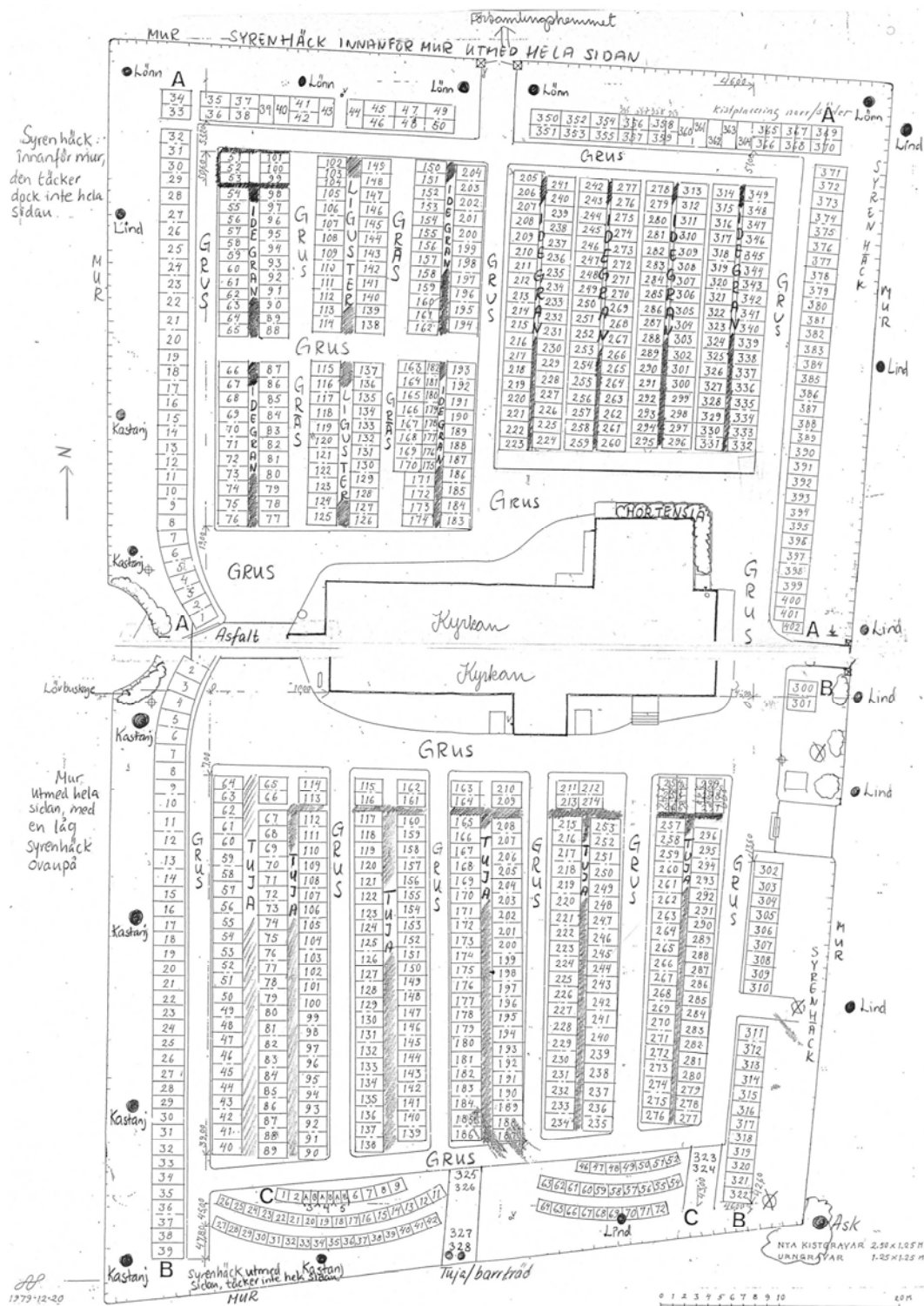
Kyrkogården förändrades år 1870. Tidigare var kyrkogården mycket mindre, och låg bara på kyrkans södra sida. Men 1870 utvidgades kyrkogården åt norr. Därmed fick kyrkan en mer centrerad position på kyrkogården. I början av 1900-talet blev det åter aktuellt med en utvidgning och inköp av lämpligt område diskuterades 1911. Dock blev planerna inte av, på grund av världskriget. Det område som diskuterades låg söder om kyrkan och tillhörde Husby Gård. Området mätte 4326 kvm. Det angränsade till kantorsbostadens trädgård och mot Husby Gårds ägor. 1929 sattes planerna i verket och marken köptes. Linköpings stadsarkitekt Sten Westholm fick i uppdrag att göra ritningar och 1932 påbörjades arbetet. Ett äldre tidningsurklipp berättar att bygget, inklusive köp av mark, uppgick till 17 380 kr. Från Linköpings Trädgårdsförening levererades avenbok till ytterhäckarna, liguster till gravhäckar samt lindar. 1935 var kyrkogården klar men invigdes inte förrän året efter, på grund av biskop Aurelius bortgång. Därefter har en minneslund tillkommit på den nya kyrkogården. 1996 blev det också klart att två urnlundar på ömse sidor av minneslunden skulle få anläggas.

Vist äldre kyrka som brann ned 1961. Foto från Östergötlands läns museums samlingar.

Den gamla kyrkan, sedd från väster. Fotot är taget efter 1935 när den nya kyrkogården invigdes. Foto från Östergötlands läns museum samlingar.

Kartan visar vegetation m.m. på Vist äldre kyrkogård.

BESKRIVNING AV DEN ÄLDRE KYRKOGRÅRDEN

Kyrkogårdarna består av fem kvarter A-E. Kvarter A-C ligger på den äldre kyrkogården, där kyrkan ligger, medan D och E ligger på nya kyrkogården från 1935. De flesta av gravvårdarna finns på kyrkans norra och södra sida. På den nya kyrkogården finns en minneslund. Många ytor på den nya delen har ännu inte tagits i bruk. Kyrkogårdarna redovisas här var för sig med början med den äldre delen.

Allmän karaktär

Kyrkogården omgärdas av en trädkrans av varierande trädslag. Runt kyrkogården går en mur i oregelbunden skiftgång, och innanför den växer en häck av syren. Kvarter A finns på kyrkans norra sida, medan kvarter B ligger på den södra. I området längst mot söder finns kvarter C med urngravar. Kyrkogården har en strikt karaktär med rygghäckar och grusgångar.

Utanför de båda kyrkogårdarna.

Omgärdning

Väster: den västra sidan omgärdas av en halvmur, ca 0,7-0,9 m hög. En syrenhäck växer innanför, ca 0,8 m hög. Muren har huggna granitblock av varierad storlek, ca 0,2-0,5 m stora. I muren finns bindningar av järn, tretton stycken, samt två hål av ringar där ringarna saknas. I den västra muren finns en ingång, vid västra kyrkporten. Det finns en trädkrans utmed västra sidan som från norr till söder räknat består av en lönn, en lind och sex kastanjer.

Den västra muren.

Den södra muren.

Söder: längs den södra sidan går en stödmur, ca 1-1,3 m hög. Den har oregelbunden skiftgång och är delvis skadad. Skolsten har fallit ur muren och ligger på marken

nedanför. De största stenarna i muren är uppåt en meter stora. En syrenhäck växer sporadiskt innanför muren. Den är ca 1 m hög, men täcker inte hela sidan. Träd på denna sida är från väster till öster räknat en kastanj, ett högt buskage av tuja samt en hög lind.

Öster: på den östra sidan fortsätter stödmuren men är vid det sydöstra hörnet mycket skadad. I detta hörn finns en stor kompost som är beväxt med sly som ligger an mot muren. Som högst är muren ca 1,3 m hög, men höjden varierar. På den södra sidan av gravkapellet, ligger äldre gravstenar uppe på muren. Där muren övergår i gravkapell är stenen fogad med kalkbruk. På andra sidan gravkapellet är halvmuren ca 0,8-1,1 m hög. I östra muren, i kyrkans östliga förlängning finns en grind. Efter grinden finns kalksten inblandat i muren. Två bindringar och hål av två, finns längs den östra sidan. Längs denna sida finns sex höga lindar, samt en ask i det sydöstra hörnet.

Norr: muren fortsätter längs den norra sidan. Den består av oregelbundna skift med varierade stenstorlekar, ca 0,2-0,5 m. Innanför denna finns en ca 0,8 m hög syrenhäck. Fyra lönnar står utmed denna sida. En grind finns vid mitten av sidan.

Ingångar

Väster: i den västra muren finns en öppning utan grind. Grindstolparna är av cement och är vitputsade. De har koppartak med ett förgyllt klot och ett kors i toppen.

Öster: på den östra sidan finns en svartmålad smidesgrind. Fram till grinden går en asfalterad gång, ca fyra meter lång. Upp till gången leder fyra trappsteg av kluven granit. Grindstolparna har likartat utseende som de i väst, men utsmyckningen skiljer sig. Här har taken en prydnad av ett förgyllt kors, ca 20 cm högt. Grinden har en sparsmakad dekor.

Norr: den norra grinden är likadan som den i östra muren.

Västra ingången.

Östra grinden.

Vegetation

Inne på kyrkogården finns rygghäckar av främst tuja och idegran.

Norra sidan, kvarter A.

Södra sidan, kvarter B-C.

Väster: den västra sidan domineras av dess höga kastanjer. Sex stycken kastanjer växer utmed den västra sidan. En lind och en lönn står här också, i det nordvästra hörnet. En häck av syren går längs med den västra sidan. Vid ingången till kyrkan finns på båda sidor en lövhäck. Den varierar i höjd från ca 1,5-3 m.

Söder: på den södra sidan finns en kastanj och en lind, samt mellan dessa ett högt buskage av tuja. Även här finns syrenhäck, men den täcker inte hela sidan.

Öster: längs den östra sidan finns sex höga lindar, samt en ask i det sydöstra hörnet. En syrenhäck växer innanför muren.

Norr: den norra sidan inramas av dess fem höga lönnar. Innanför muren finns en syrenhäck.

Gångsystem

På den norra sidan är grusgångarna belagda med naturgrus medan de på den södra sidan har krossat grus. Runt om kyrkogården löper en grusgång. De grusgångar som finns inne i gravkvarteren går i nord-sydlig riktning, med ett undantag i kvarter A, som har en grusgång i väst-östlig riktning.

Gravvårdstyper

På den norra sidan finns i huvudsak högresta, äldre gravvårdar längs ytterkanterna. Området i mitten domineras av lägre, breda. Det förhåller sig likadant på den södra sidan. Där finns de äldre, högresta stenarna vid östra och västra muren. På den västra sidan, mot det norra hörnet, finns ett parti grusgravar. I mitten finns lägre och bredare gravvårdar, medan området mot södra muren, kvarter C, har urngravar av modernt slag. Där står stenarna tätare och har ett likartat utseende. Det är främst gravvårdar av granit.

Minneslund

Minneslund finns på den nya delen.

Byggnader

På kyrkans södra sida finns ett gravkapell, vid den östra muren. Det är vit putsat med tegeltak. Dörren har brädor i rombmönster. Byggnaden har inga fönsteröppningar. En port till kapellets källare, finns utanför kyrkogården, i muren.

Övrigt

En runsten finns vid kyrkans västtorn, på dess högra sida, sett mot kyrkan. Den har RAÄ-nr Vist 124:1. Var den ursprungligen har stått är oklart. 1963 påträffades den under golvet i skeppets västra sida.

Kulturhistorisk bedömning

Kyrkan med dess murar, grindar och omgivande kyrkogård har mycket höga kulturhistoriska värden. Den höga trädkransen minner om ett äldre parkideal som rådde på stadskyrkogårdarna från slutet av 1700-talet, och på kyrkogårdarna på landsbygden från mitten av 1800-talet. Ett mycket högt kulturhistoriskt värde ligger i kyrkogårdens struktur. Det var förr vanligt att som här i Vist förlägga de mer påkostade familjegravarna till kvarterens ytterkanter, och i närheten av kyrka. Här finns större gravanläggningar utmed den västra sidan. I det nordvästra hörnet finns flera grusgravar som omgärdas av hagtornshäckar. Det finns många olika typer av titlar på gravvårdarna. Exempelvis finns det kyrkliga titlar som "Kyrkoherden", "Kyrkovärden", "Prost" och "Kyrkväktaren". Vidare förekommer det andra yrkestitlar såsom "Skräddaremästaren",

”Montören”, ”Maskinisten”, ”Inspektoren”. Det finns titlar som hör till järnvägen som ”Stationsmästaren”, ”Banbiträdet” och ”Förste stationssskrivaren vid Statens Järnvägar”. ”Majoren” och ”Grenadieren” är titlar som hör till det militära. Det finns också titlar som knyter an till det närbelägna godset, ”Greve”, ”Grevinnan” exempelvis. Gravvårdar med titlar har ett högt kulturhistoriskt värde, då de säger mycket om en trakts näringsliv och sociala sammansättning. Många av dessa är titlar som inte längre förekommer i samhället och har således ett historiskt värde. Det finns också några ålderdomliga gravvårdar. Bland annat på kyrkans södra sida, nr B 117. Den är från 1600-talet och enligt källor ska den döde ha mördats, något som den omfattande texten på vården sägs vittna om. Det finns också flera ålderdomliga gravhällar. Dessa har troligen tidigare legat inne i kyrkan, men flyttats ut efter kyrkbranden 1961. Längs den östra sidan förefaller det som om äldre gravvårdar ställts upp, men det kan också röra sig om ursprunglig placering. De flesta av dem är av högrest modell.

Vidare har häcksystemen en viktig funktion. Rygghäckar och gångar har stor betydelse för att bibehålla den tidstypiska strikta karaktären. Rygghäckarna understryker kyrkogårdens nord/sydliga riktning och håller samman raderna av gravar.

BESKRIVNING AV ENSKILDA KVARTER

Kvarter A Gravplats nr 1-402

Kvarteret omfattar gravplats nr 1-402 och ligger på kyrkans norra sida. Kyrkan ligger på kvarterets södra sida. Norr om kyrkogården finns församlingshemmet.

Allmän karaktär

Rygghäckar i nord-sydlig riktning av främst idegran. Det finns gott om lediga ytor, då flera gravvårdar tagits bort. Längs ytterkanterna återfinns de äldre, högre gravvårdarna. En del av dem är grustäckta.

Omgärdning

Väst: på den västra sidan finns en trädkrans bestående av, från norr till söder räknat, en lönn, en lind samt två kastanjer. En halvmur sträcker sig över västra sidan. Innanför den växer en syrenhäck.

Söder: om kvarteret ligger kyrkan. Grusgångar på västra och östra sidan om kyrkan förenar de båda sidorna.

Öster: här finns en halvmur där syren växer innanför. Tre höga lindar ramar in kyrkogården på den östra sidan.

Norr: den norra gränsen utgörs av en halvmur med syrenhäck. Även här finns en inramande trädkrans som består av fyra lönnar.

Ingångar

På den västra och norra sidan om kyrkan finns två redan nämnda ingångar. Dessa båda hör till hela kyrkogården och inte ett specifikt kvarter. Däremot finns på den norra sidan en grind. Det är en likadan järnsmidesgrind som finns på den östra sidan. Grinden är svartmålad och har en sparsmakad dekor. Grindstolparna är lika de på både öst, och västsidan.

Vegetation

Rygghäckar av främst idegran, ca 0,8-1 m höga samt även två rygghäckar av liguster. Invid kyrkans nordöstra sida finns planteringar av hortensia.

Gångsystem

Grusgångarna är av naturgrus. Runt om kring ytterkanterna, dock inte intill muren, utan framför gräsmattan, går grusgångarna, samt längs kyrkans norra sida. Från den norra grinden och mot kyrkan går en grusgång. I området till höger, sett mot kyrkan, om denna grusgång, finns en grusgång i öst-västlig riktning, belägen i mitten av detta gravområde.

Gravårdstyper

Flertalet äldre och högresta gravvårdar finns vid ytterkanterna. Där finns på den västra sidan, mot det norra hörnet, ett stråk av grusgravar. I de två områdena i mitten, finns i huvudsak lägre och bredare gravvårdar. Olika typer av granit dominerar. I området finns inga linjegravar kvar. Enligt uppgift togs de bort på 1960-talet. De titlar som förekommer på gravvårdarna inom kvarter A är bland annat "Häradsdomaren", "Nämndemannen", "Häradsskrivaren", "Landtbrukaren", "Majoren".

Gravvård nr 124-125.

Gravvård nr 360.

Byggnader

Det finns inga byggnader på den norra sidan. Kyrkan ligger i mitten mellan den norra och den södra sidan.

Övrigt

Vattenspridnings system finns. Lampor/strålkastare är av modern art. Vid den norra muren finns soptunnor, vaser.

Kulturhistorisk bedömning

Ett mycket högt kulturhistoriskt värde ligger i de större gravvårdarna vid kyrkogårdsmuren. Gravvårdsnummer 24-31 är alla grusgravar och ligger i en följd. Det är värdefullt att dessa bevaras. För övrigt finns flera kulturhistoriskt intressanta gravvårdar. Gravvårdar med titlar har ett högt kulturhistoriskt värde då de berättar mycket om ett områdes näringsliv och social struktur. De titlar som förekommer på gravvårdarna inom kvarter A är bland annat "Häradsdomaren", "Nämndemannen", "Häradsskrivaren", "Landtbrukaren", "Majoren". Omgärden och grinden på den

norra sidan har höga kulturhistoriska värden. Rygghäckar och gångar är av stor betydelse för att bibehålla den tidstypiska strikta karaktären.

Kvarter B Gravplats nr 1-328

Kvarter B finns på kyrkans södra sida. Utanför dess västra sida, går en liten väg mellan denna och den nya kyrkogården. På den södra sidan finns en gräsmatta. I området gjordes en arkeologisk undersökning 1992 inför en planerad kyrkogårdsutvidgning med urngravar. Precis utanför södra muren, vid det sydöstra hörnet, stod tidigare ett kyrkstall. Detta beviljades rivning 1986 och finns inte längre kvar.

Allmän karaktär

Området har rygghäckar i nord-sydlig riktning. De består av tuja, ca 1 m höga, och är sex till antalet. Längs den östra och västra sidan finns en rad gravar. Vid den östra muren finns ett gravkapell.

Kvarter B på kyrkans södra sida.

Omgårdning

Väster: längs den västra sidan fortsätter halvmuren. Innanför den växer en syrenhäck och fyra kastanjer ramar in kyrkogården.

Söder: kvarteret gränsar i söder till kvarter C, även om gravvårdar tillhörande B också finns vid den södra muren.

Öster: den östra sidan inhägnas av en stödmur. Även där växer syrenhäck, om än något sporadiskt. Utanför den östra muren står en ask och två lindar.

Norr: på kvarterets norra sida ligger kyrkan.

Ingångar

Kvarteret har inga ingångar, utöver ingångarna i väst och öst, som tillhör båda områdena. Grusgångar på västra och östra sidan förenar de båda områdena.

Vegetation

Rygghäckarna är av tuja. Inga andra stora träd finns på kyrkogården, utöver de redan nämnda i ytterkanterna. Vid kyrkans södra långhussida finns buskage av bland annat idegran och tuja.

Gångsystem

Grusgångar av smått, krossat grus. Gångarna löper längs områdets ytterkanter, samt fyra gångar i nord-sydlig riktning, mellan raderna av gravar.

Gravårdstyper

Längs den östra sidan finns högresta, äldre gravvårdar av främst svart granit och kalksten. Även längs den västra sidan det finns äldre gravvårdar. I området mellan dem, är flertalet gravvårdar av lägre, bredare sort. De höga rygghäckarna skymmer en stor del av dem.

På kapellets norra sida ligger en äldre gravhäll, troligtvis från 1600-talet. Invid kyrkan, på den södra sidan, ligger två äldre gravhällar, den ena, ÖLM 3, dateras till 1808. Den och den bredvid, ÖLM 4, låg troligtvis tidigare inne i kyrkan, och flyttades ut efter branden. Båda dessa hällar har sprickor men text och reliefer är relativt välbevarade. Vid inventeringstillfället framkom önskemål om att flytta dessa en bit från kyrkan, då de upplevdes ligga i vägen. Intressanta titlar på gravvårdar inom detta kvarter är bland annat "Landtbruksskoleföreståndare", "F.d. Handlanden", "F.d. Linjearbetaren", "Grefvinnan".

Gravvård nr 319-320.

Gravvård nr 321-322.

Minneslund

Minneslund finns på den nya kyrkogården.

Byggnader

Ett äldre gravkapell finns vid den östra muren, i närheten av grinden. Det är vitputsat med tegeltak. Dörren har bräddor i rombmönster. Byggnaden har inga fönsteröppningar. En port till kapellets källare, finns utanför kyrkogården, i muren.

Övrigt

Soptunnor och vaser finns vid den södra muren. En sentida lampa står bredvid kapellet på dess norra sida.

Kulturhistorisk bedömning

Ett mycket högt kulturhistoriskt värde ligger i kvarterets struktur. Rygghäckarna och gångarna har stor betydelse för den rumsliga uppfattningen av kyrkogården. Enskilda gravvårdar har ett högt kulturhistoriskt intresse. Det var förr vanligt på länets kyrkogårdar att större och mer påkostade familjegravar förlades längs kvarterens ytterkanter och i närhet till kyrka. Inom kvarter B finns utmed den västra sidan större gravanläggningar. Även längs den grusgång som går längs kyrkans södra långhussida finns större gravar. Längs den östra sidan förefaller det som om äldre gravvårdar ställts upp, men det kan också röra sig om ursprunglig placering. De flesta av dem är av

högre modell. Vidare är gravkapellet kulturhistoriskt intressant. Det är en typ av byggnad som finns på många kyrkogårdar i länet och som är intressant både genom sin funktion och sin utformning.

Kvarter C Gravplats nr 1-72

Området ligger längst ned mot den södra muren och tar inte så stor yta i anspråk.

Allmän karaktär

Kvarter C utgörs av urngravar. Mellan dessa står formklippt idegran. Dateringen på gravvårdarna, tyder på att området togs i bruk på 1970-talet.

Omgärdning

Den västra, östra och norra sidan gränsar mot kvarter B.

I söder går stödmuren och uppe på den finns en syrenhäck, som dock inte täcker hela sidan. Bakom de västra raderna av gravar står en kastanj och bakom de högra, en lind.

Gångsystem

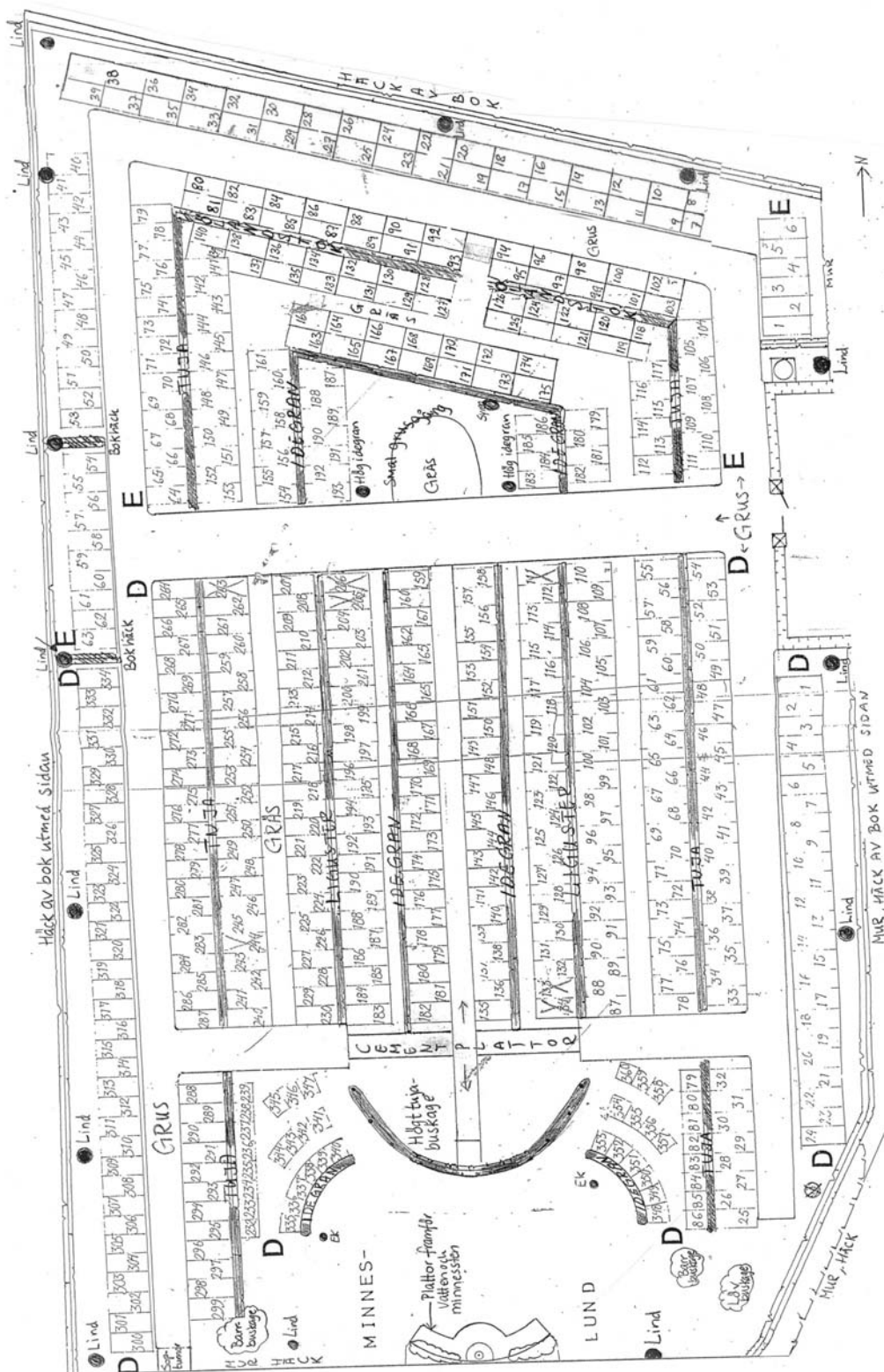
Framför kvarteret går en grusgång i öst-västlig riktning.

Gravvårdstyper

Gravarna i detta område är urngravar. Gravvårdarna står tätt och har ett likartat utseende. Mellan gravvårdarna finns formklippt idegran.

Kulturhistorisk bedömning

Enstaka gravvårdar har kulturhistoriskt värde. Eftersom området är tillkommet under senare tid finns inte någon historisk anknytning.

Kartan visar vegetation m.m. på den nya kyrkogården i Vist.

BESKRIVNING AV DEN NYA KYRKOGÅRDEN.

Den nya delen av kyrkogården ligger väster om kyrkan och den äldre kyrkogården.

Östra sidan.

Västra sidan.

Omgärdning

Väst: den västra sidan har en häck av bok som varierar i höjd. Som högst är den ca 1,6 m hög, men vissa delar av häcken är nyplanterad.

Söder: en stödmur går utmed den södra sidan. Den är av granit, ca 1,5 m bred, och har oregelbunden skiftgång.

Öster: en häck av bok växer längs den östra sidan. Mot det sydöstra hörnet finns en mur. Mot häcken är den låg, i marknivå, men blir successivt högre tills den södra muren tar vid. På ömse sidor av ingången finns en hög fogad, mur av granit, ca 1-1,3 m hög.

Norr: häck av bok längs den norra sidan.

Sydöstra hörnet.

Västra sidan.

Ingångar

Området har endast en ingång, och det är på den östra sidan, mitt emot den västra ingången på den gamla kyrkogården.

Vegetation

En trädkrans går runt kyrkogården.

Väst: sex höga lindar står utmed den västra sidan. Utanför dessa finns en häck av bok.

Söder: på den södra sidan står två höga lindar. Innanför muren fortsätter häcken av bok.

Öster: det står tre höga lindar utmed den östra sidan samt häck av bok.

Norr: på den norra sidan står det som på den norra, tre höga lindar och utanför dessa en häck av bok.

Gångsystem

På den nya kyrkogården finns både gångar av grus och plattor. Från ingången och mot väster leder en bredare grusgång. Från denna går både på den östra och västra sidan grusgångar i nord-sydlig riktning. Mot den södra sidan, där minneslunden börjar, leder grusgången i väst-östlig riktning fram till en plattgång från båda håll. Denna leder fram till minneslunden och fortsätter åt norr fram till grusgången, som går mot ingången i öst. Plattorna är av betong med små stenar på.

Gravvårdstyper

Både kvarter D och E har huvudsakligen gravvårdar av enhetligt utseende. Det är främst nyare gravvårdar i granit. Dessa är låga och breda. En stor inhägnad grav finns på den östra sidan, kvarter E, nr 54-63.

Kvarter D.

Kvarter E.

Byggnader

Det finns inga byggnader på kyrkogården.

Övrigt

-

Kulturhistorisk bedömning

Omgärdningen med dess murar, grindar och trädkrans har ett högt kulturhistoriskt värde. Höga lövträd på kyrkogårdarna minner om ett parkideal som råder på länets kyrkogårdar. Detta blev vanligt i städerna vid slutet av 1700-talet, och från mitten av 1800-talet var det vanligt med träd även på de mindre landsortskyrkogårdarna. Enligt källorna planterades en häck av bok runt kyrkogården när den anlades. Den traditionen finns fortfarande kvar, då kyrkogården omgärdas av en bokhäck. Därför har denna omgärdning ett kulturhistoriskt intresse. Gångar och rygghäckar har också ett kulturhistoriskt intresse och är viktiga för kyrkogårdens struktur. Enskilda gravvårdar har ett kulturhistoriskt intresse. Titlar som förekommer på den nya kyrkogården är bland annat "Forstmästaren", "Trädgårdsmästaren", "Greve", "Grevinnan".

Kvarter D Gravplats nr 1-360

Kvarteret ligger söder om grusgången som leder in på kyrkogården från östra sidan.

Allmän karaktär

Kyrkogården har rygghäckar och stora gräsytor som ännu inte tagits i anspråk av gravar. I det södra området finns en minneslund med två runda urnlunder.

Omgärdning

Väst: på den västra sidan av kvarteret finns en häck av bok. Tre lindar står även utmed denna sida.

Söder: på denna sida finns en stödmur, och innanför den en häck av bok. Två lindar står också på vardera sidan om minneslunden.

Öster: den östra sidan har en häck av bok, samt två lindar. En mur av huggna block, ca 1-1,3 m hög, finns vid ingången på den östra sidan.

Norr: den norra sidan om kvarteret gränsar till kvarter E.

Ingångar

Det finns inga ingångar till kvarteret, utöver den grind på östra sidan som leder in på kyrkogården.

Minneslund.

Vegetation

Ytterhäckar av bok och trädkrans av lindar. Rygghäckarna består av tuja, 0,4-0,7 m höga, liguster, 0,4 m höga samt idegranshäckar, ca 1-1,2 m höga. I området vid minneslunden finns diverse löv- och barrbuskage. Framför minneslunden står ett högt buskage av tuja och idegran där en gång är upptagen i, som en port, som leder fram till minneslunden.

Gångsystem

Från ingången i öster, leder en grusgång rakt fram mot väster. Framför gräsmatta, gravar och häck viker den av mot söder. Det är likadant på den västra sidan. Vid det södra området, minneslunden, fortsätter grusgångarna en bit till men viker också av i öst-västlig riktning och möts på mitten. Där övergår grusgångarna i en plattgång. Plattorna är av betong med grusad yta. Denna plattgång går i nord-sydlig riktning fram till minneslunden.

Gravvårdstyper

Området har likartade gravvårdar av granit. De är av sentida sort och är till utseendet breda och låga. I minneslunden finns två runda planteringar med minnesstenar där en namnplatta till varje sten finns. Det var bara det ena området som vid inventeringstillfället 2006 hade tagits i bruk. Titlar som förekommer på gravvårdarna inom kvarter D är bland annat "Lantbrukaren", "Rättaren" och "Forstmästaren".

Gravvård nr 96-97.

Gravvård nr 188.

Minneslund

Den är belägen i mitten av den södra sidan. En hög sten i grå granit markerar minneslunden. Den har text "MINNESLUND JOH 3:16". Bredvid, och framför stenen finns växtlighet bestående av olika typer av hosta. Framför stenen finns en vattenspegel i halvcirkelform. Det är några större stenar i den och botten är täckt av mindre naturstenar. Framför vattnet finns plats avsedd för vaser.

Kulturhistorisk bedömning

Kulturhistoriskt värdefullt är de system av rygghäckar och gångar som finns. De är viktiga för strukturen på kyrkogården. Eftersom kyrkogården inte är så gammal, finns inte så många äldre gravvårdar. Det finns enskilda gravvårdar som har ett kulturhistoriskt värde. Bland annat dessa som har någon titel. Titlar på gravvårdar kan berätta mycket om ett områdes näringsliv och sociala struktur. Inom detta kvarter finns det gravvårdar med titlar som "Lantbrukaren", "Rättaren" och "Forstmästaren". Minneslunden är värdefull på sitt sätt, men i och med att minneslund som företeelse inte är så gammal, är det svårt att i dagsläget se på vilket sätt denna gravform skall värderas.

Kvarter E Gravplats nr 1-193

Detta område ligger i den norra delen av den nya kyrkogården.

Allmän karaktär

I detta område har ännu inte så stor del av marken tagits i anspråk för gravar. Längs ytterkanterna finns gräsmattor som står oanvända och även i raderna av gravar finns gräsytor. Det finns rygghäckar av olika slag.

Omgärdning

Väst: på den västra sidan finns ytterst en häck av bok, och innanför den växer tre lindar i trädkrans.

Söder: den södra sidan gränsar till kvarter D.

Öster: på den östra sidan finns ytterst en häck av bok. Invid den i öst-västlig riktning finns en häck av idegran, ca 1,6 m hög. En mur av huggna block, ca 1-1,3 m hög, finns vid ingången på den östra sidan.

Norr: utmed den norra sidan går en häck av bok. Innanför den står tre lindar.

Vy över kyrkogården mot kyrkan, öst.

Gravvård nr E 54-63, västra sidan.

Ingångar

Det finns inga ingångar, utöver den på östra sidan.

Vegetation

Rygghäckar av tuja, 0,6-0,7 m höga, idegran, ca 0,9 m höga, samt en häck av ölandstok, ca 1 m hög. Vid grusgången, som går från ingången i väst-östlig riktning, finns ett gräsområde. Där växer två höga idegranar på varsin sida av en smal grusgång som går in i en halvoval in på gräsmattan. I det nordöstra hörnet, invid en rygghäck, växer en syren.

Gångsystem

Gångar av grus. Från grusgången, som går från den östliga ingången in mot väst, förgrenar sig gången från öst i en nord-sydlig riktning. Det är likadant på den östra sidan. Dessa båda grusgångar sammanbinds av en grusgång i öst-västlig riktning. Från den breda grusgången från ingången, leder en smal grusgång in på en gräsmatta, på norra sidan. Den går i en halvovalform.

Gravvårdstyper

Gravvårdarna är i huvudsak sentida med ett enhetligt utseende. En stor inhägnad grav ger karaktär åt kvarteret. Den ligger på den östra sidan, nr 54-63. Ett svart gjutjärnsstaket med sex stycken kvadratiska och vitputsade grindstolpar ramar in framsidan. På kortsidorna finns en nysatt häck av bok, som fortsätter på baksidan av graven, den östra sidan av kyrkogården. Gravvården är uppförd över släkten Bielke. Dessa gravar har titlar som "Greve" och "Grevinnan". En annan gravvård med titel är nr 125-126, som bär titeln "Muraremästare".

Gravvård nr 54-63.

Gravvård nr 125-126.

Minneslund

-

Kulturhistorisk bedömning

Det som är kulturhistoriskt värdefullt på denna del av kyrkogården, är dess häck- och gångsystem. Dessa rygghäckar har en viktig funktion för den rumsliga uppfattningen av kyrkogården. Utan dem skulle kyrkogårdens strikta karaktär gå förlorad. I och med kyrkogårdens ringa ålder finns inte så mycket äldre, historiska värden. Enstaka gravvårdar har dock ett kulturhistoriskt intresse, speciellt de som har titlar. Genom titlarna, berättas mycket om en tracts näringsliv och sociala struktur. Här på Vist kyrkogård finns exempelvis gravvårdar över grevar och grevinnor, som minner om det närbelägna godset.

Källor

Bogårdsmurar i Linköpings stift, Östergötlands län, inventering del 2 av 3, Grenberger Byggnadsrestaureringskontor 2004.

Broocman C F. Beskrifning öfver the i Östergötland..... 1760.

Faksimilutgåva 1993.

Kulturhistorisk inventering av kyrkor och kyrkomiljöer utförd av Östergötlands länsmuseum 2003-2006

Kyrkoberivning för Vists kyrka. Utgiven av Linköpings stiftsråds Kyrkoberivningsnämnd. 1978.

Kyrkogårdens gröna kulturarv. Stad&Land. Movium/inst för landskapsplanering. Sveriges lantbruksuniversitet nr 103/1992.

Ridderstad A. Östergötlands beskrivning. Andra delen. Stockholm 1918.

Tham W. Beskrifning öfver Linköpings län. Förra delen Stockholm 1854. Andra delen Stockholm 1855.

Theorell A, Wästberg P, Hammarskiöld H (foto). Minnets stigar. En resa bland svenska kyrkogårdar. 2001.

Wadsjö H (red). Kyrkogårdskonst. Stockholm 1919.

Widegren PD. Försök till en ny beskrivning över Östergötland. Första bandet 1817. Andra bandet 1828. Faksimilutgåva 1993.

Östergötlands länsmuseums topografiska arkiv.

www.lantmateriet.se. Lantmäterikartor från 1703, 1727, 1866. Häradskarta från 1868-77

www.ostergotlandskansmuseum.se

Muntliga uppgifter: Torgny Andersson, kyrkvaktmästare.

EXEMPEL PÅ GRAVVÅRDAR MED KULTURHISTORISKT INTRESSE

Förklaring till exempellistan

Exempellistan är indelad i två delar. Den första delen som innehåller uppgifter om kyrkogård, kvarter, gravnummer, material, efternamn, hemvist och årtal är en identifikationsdel. Under den andra delen anges en kulturhistorisk notering med uppgift om titel, gravplats och gravvård. Dessutom noteras eventuella skador och andra anmärkningar.

Kvarter: anges endast i de fall då kyrkogården är indelad i kvarter.

Numrering: görs efter gravkartan. Ofta kan det vara svårt att exakt lokalisera gravnumret, då gravbredd kan variera och många gravnummer intill varandra saknar gravvård. I vissa fall står äldre gravvårdar utan gravnummer bland övriga gravar och då ges de t ex beteckningen ”onumr. S om 042”. Stenar som står undanställda och bedöms ha ett kulturhistoriskt värde ges nya nummer.

Material: Här anges vårdens material. Beteckningen ”granit” används utan närmare specifikation av olika typer. Stenens färg förkortas **sv** (svart), **gr** (grå), **r** (röd), **gr/r** (grå/röd) osv.

Efternamn: I allmänhet det första efternamnet som står på gravvården.

Hemvist: Det geografiska namn som står på gravvården. Det kan röra sig om bynamn, gårdsnamn eller namnet på en mindre fastighet. I undantagsfall är det namnet på en plats som inte ligger i socknen.

F:a årtal och **S:a årtal:** anger det tidigaste respektive senaste dödsåret som står på gravvården. Är det endast ett årtal angivet står det i F:a årtal.

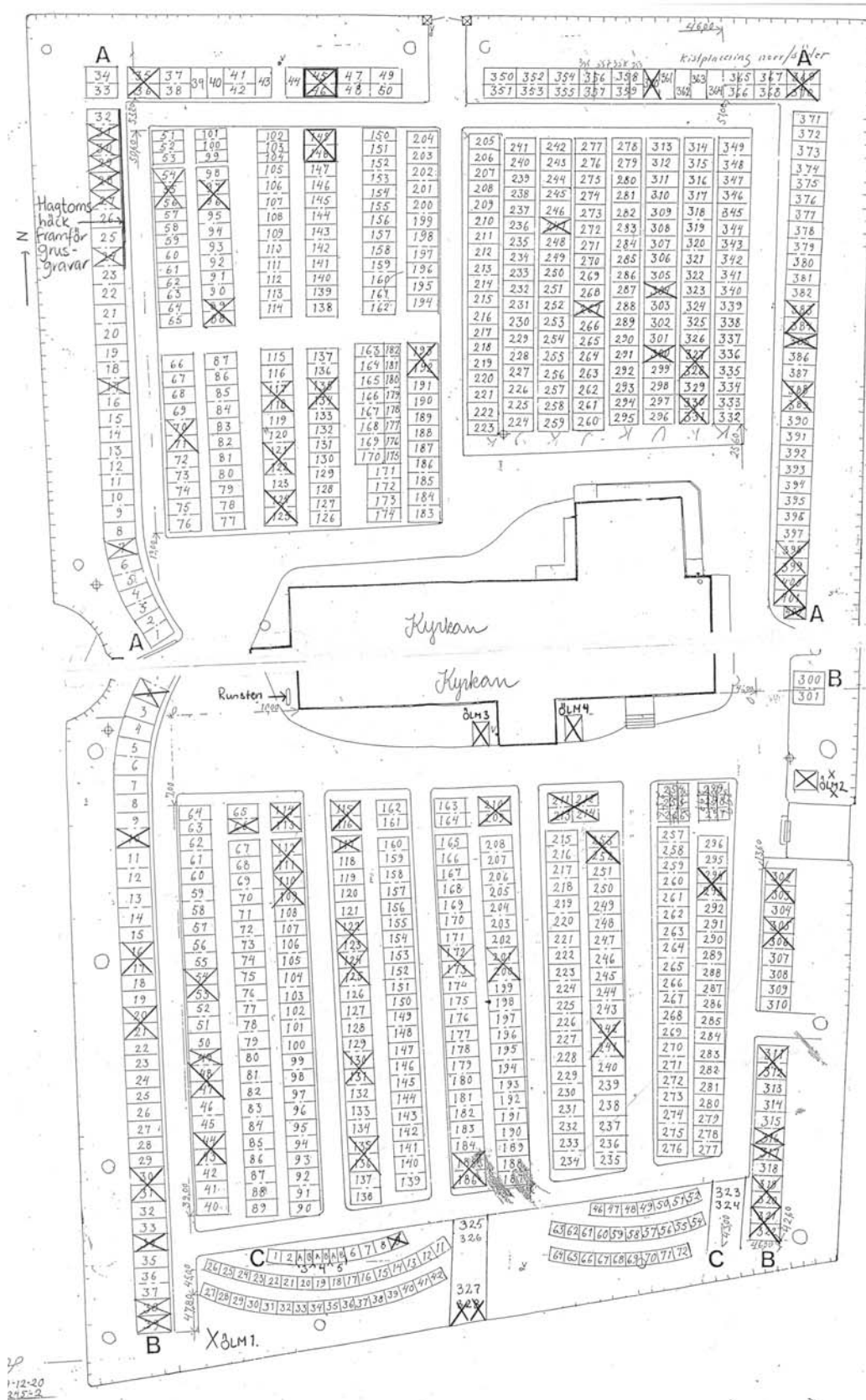
Titel: Samtliga yrkestitlar samt hemmansägare, rusthållare m.m. Dessa gravvårdar bedöms ha ett kulturhistoriskt intresse oavsett vårdens ålder.

Gravplats: Gravplatsen är omramad av stenram, häck, järnstaket eller kedja. Själva gravplatsen är i allmänhet täckt med grus men i vissa fall med gräs.

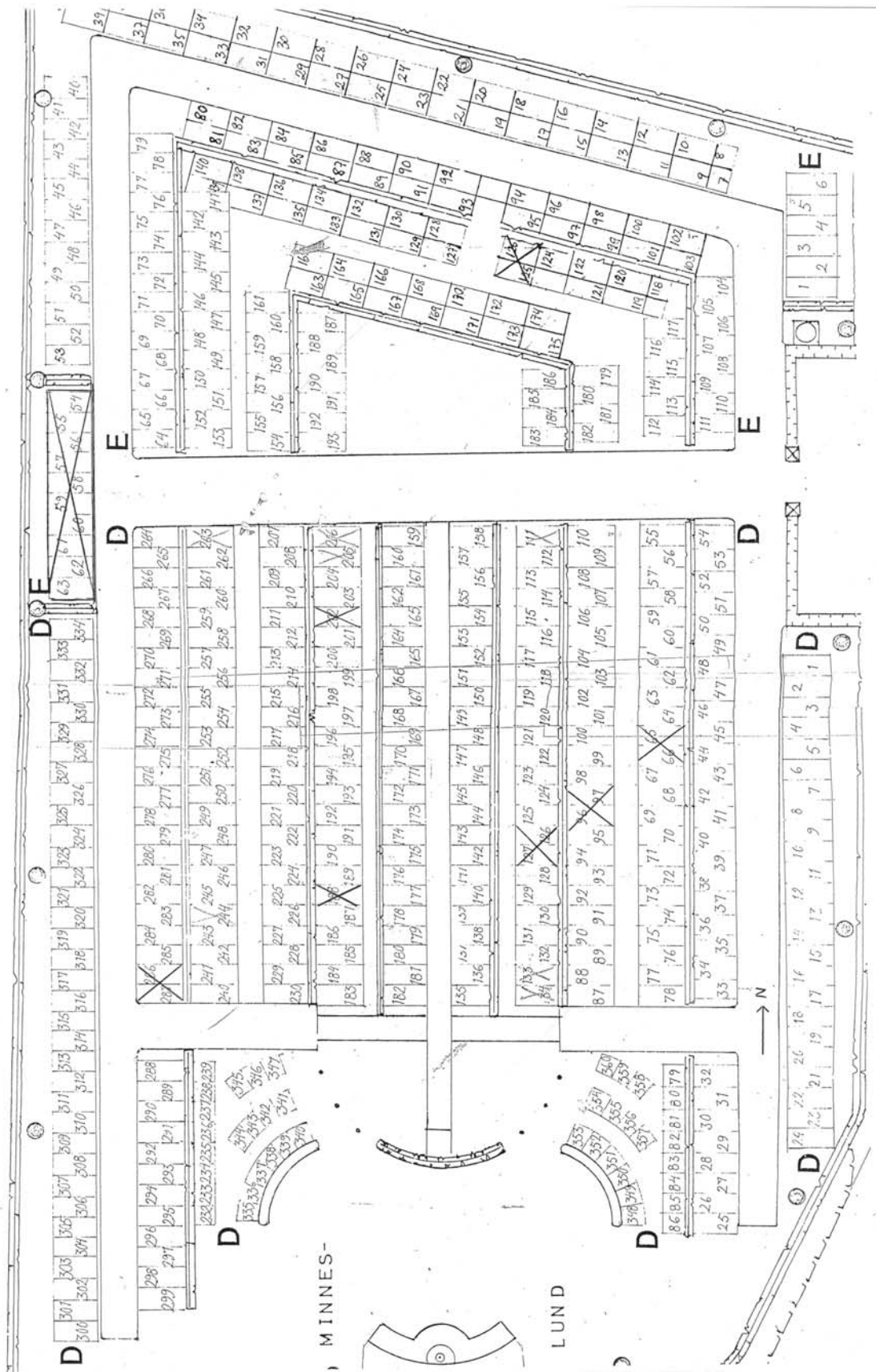
Gravvård: Speciella typer av gravvårdar som t ex gjutjärnskors, träkors, håll, sköld, ålderdomlig sten m.m.

Skada: Notering om eventuell skada, t ex rost på en gjutjärnsvård eller på ett järnstaket, sprucken kalkstensvård o dyl. Här noteras även om det är ovanligt mycket lava på framför allt kalkstensvårdarna.

Anmärkning: Här noteras om gravvården har ett lokalhistoriskt eller personhistoriskt intresse eller andra anmärkningar– L1, P1, A1 osv. Detta hänvisar till korta notiser i slutet av exempellistan.

Kartan visar Vist gamla kyrkogård. Kulturhistoriskt intressanta gravar är markerade med X. De två gravarna som har stenram, har markerade ytterkanter.

Kartan visar Vist nya kyrkogård. Kulturhistoriskt intressanta gravar markeras med X.